

RÂSİHİN

(الراسخون)

Şüphe ve tereddüde yer bırakmayacak şekilde kesin ve derin ilim sahibi kimseler anlamında Kur'an terimi.

Sözlükte "(bir şey) bulunduğu yerde yerleşip kalmak, sabit ve sağlam olmak, (bir konudaki bilgi) şüpheden uzak olup kesinlik kazanmak" anlamındaki rusûh kökünden türeyen râsih (sabit olan) kelimesinin çoğuludur (*Lisânü'l-Arab*, "rsh" md.; Ebü'l-Bekâ, s. 465). Kur'an-ı Kerim'de iki yerde "er-râsihün fi'l-ilm" terkinde geçmekte (Âl-i İmrân 3/7; en-Nisâ 4/162), hadislerde de aynı mânada kullanılmaktadır (Dârimî, "Ferâ'iz", 8).

Mâtürîdî râsihînin "mütedârisîn" (bir konuyu karşılıklı müzakere edip araştırmak ve incelemek suretiyle derin bilgi sahibi olanlar), "mütesâbitîn" (sağlam bilgi sahibi olanlar) ve "nâtihîn" (zayıf ihtimalleri bertaraf edip güçlü bilgi elde edenler) kelimeleriyle yorumlandığını nakleder (*Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, II, 247). Râgıb el-İsfahânî, ilimde râsih mertebesine çıkan kimseyi "tereddüde düşmeyecek şekilde bilgisini sağlamlaştıran" diye belirttikten sonra Nisâ (4/162) ve Hucurât (49/15) sûrelerindeki âyetlere atıf yaparak râsihîni, "Allah'a ve resulüne, ayrıca Resûl-i Ekrem ile ondan önceki peygamberlere indirilen vahiylerle iman edip hiçbir tereddüde düşmeyenler" diye açıklamıştır (*el-Müfredât*, "rsh" md.). Fahreddin er-Râzî ilimde râsih olanların Allah'ın zâtını, sıfatlarını ve Kur'an'ın O'nun kelâmı olduğunu kesin biçimde kavradıklarını, bir müteşâbihle karşılaştıklarında -zâhirî mânasının Allah'ın muradı olmadığına dair kesin delil bulunuyorsa- O'nun muradının zâhirî mânadan başka bir şey olduğunu bildiklerini, ayrıca zâhirî mânayı da inkâr etmediklerini belirtir (*Mefâtihu'l-gayb*, VII, 178).

Âl-i İmrân sûresinin 7. âyetinden anlaşılacağı üzere Kur'an muhkem ve müteşâbih âyetlerden oluşmaktadır. Ashap ve tâbiînden itibaren İslâm âlimlerinin çoğu müteşâbihâtın te'vilini Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceğini kabul ederken bir kısmı da ilimde derinleşenlerin bu mânayı bilebileceği kanaatini taşımıştır. Kaynaklarda, söz konusu iki görüşün taraftarları müteşâbihâta dair âyette yer alan "وما يعلم تأويله إلا الله والراسخون في العلم" kısmının cümle kuruluşunu farklı şekillerde an-

lamıştır. Müteşâbihâtı Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceğini söyleyenler "ve'r-râsihüne" diye başlayan kısmı yeni bir sözün başlangıcı kabul ederken diğerleri bunun "Allah" kelimesine atıf suretiyle bağlandığını ileri sürer. Bu ikinci anlayışa göre ilimde derinleşmiş olanlar da müteşâbihâtın yorumuna vâkıf olabilir (Taberî, III, 182-186; Fahreddin er-Râzî, VII, 166-178). Hulefâ-yi Râşidîn döneminden itibaren fetihlerin hızla genişlemesi, değişik inanç ve düşüncelere mensup kitlelerin İslâm dünyası içinde yer alması, bazı aşırı görüşlere sahip grupların oluşması, müslüman toplumun İslâm'ın nazarî ve amelî alanında yeni problemlerle karşılaşması sonucunda müteşâbih nasların te'vile tâbi tutulması âdeta zaruret haline gelmiştir. Ancak müteşâbihâtın tesbiti konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Genellikle duyu ve akıl yoluyla bilinmeyen ruh, melek, arş, kürsî, levh, kalem, sûr, sâat, dâbbetü'l-arz, cennet, cehennem gibi varlık ve olayların yanı sıra ilâhî zât ve sıfatların mahiyetine ilişkin nasların niteliği sadece Allah tarafından bilinen "mutlak müteşâbih" olarak kabul edilmiştir. Mâna ve muhtevasının bilinmesi bir delile veya yoruma bağlı olan nasların ise "izâfî müteşâbih" niteliği taşıdığı kanaatine varılmıştır. İlimde derinleşmiş âlimlerce İslâm'ın genel hüküm ve ilkeleri çerçevesinde dil bilimi verilerine de başvurularak yapılan yorumlar sayesinde ikinci tür müteşâbihlerin anlaşılabilceği genellikle kabul edilmiş, ancak yapılan yorumların kesin olamayacağına dikkat çekilmiştir (bk. MÜTEŞÂBİH; TE'VİL). Elmalı Muhammed Hamdi ilimde derinleşenlerin eğilmeyen, eğrilikten hoşlanmayan, bildiğinin ve bilmediğinin farkında olabilen, bildikleri varlığıyla bilmediklerini çözümlenmeye gücü yeten ilim erbabı olduğunu belirtir. Ona göre ilimde rûsûh sahibi olanlar muhkem ve müteşâbih âyetlerin hakikatine iman eder, fitne ve belâdan uzak durur, haddini bilir ve ilm-i ilâhîye havale edilmesi gereken hususları O'na havale eder (*Hak Dini*, II, 1044-1045).

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, III, 182-186; Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân* (nşr. Ahmet Vanlıoğlu), İstanbul 2005, II, 247; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. M. Abdüsselâm Şâhin), Beyrut 1423/2003, I, 333; Taberî, *Mecma'u'l-beyân* (nşr. Hâşim el-Mahallâtî - Fazlullah et-Tabâtabâî), Beyrut 1406/1986, II, 701; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, VII, 166-178; XI, 105-107; Ebü'l-Bekâ, *el-Külliyât*, s. 465; Elmalı, *Hak Dini*, II, 1044-1045.

CİHAT TUNÇ

RÁSONYI, László

(1899-1984)

Macar Türkologu.

Macaristan'ın Liptószentmiklós şehrinde doğdu. 1921'de Pázmány Péter Katolik Üniversitesi'nden mezun olarak Macar tarihi uzman öğretmeni diplomasını aldı. Aynı yerde Türk filolojisi alanında Macarca belgelerdeki Kuman kişi adları üzerine doktora yaptı. Yüksek öğrenimi sırasında ünlü Türkolog Gyula Németh'in, Hungarolog Zoltán Gombocz'un ve öğrenimini tamamlamak için gittiği Berlin Üniversitesi'nde Bang Kaup'un öğrencisi oldu. 1921-1935 yıllarında Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'nde müdür yardımcılığı ve müdürlük görevlerini yürüttü. Aynı dönemde Berlin'deki Staatsbibliothek'te, Helsinki Üniversitesi Kütüphanesi'nde ve İstanbul Türkiyat Enstitüsü'nde araştırmalar yaparak Türkoloji sahasıyla ilgili malzeme topladı. 1922'den itibaren yayımlanmaya başlanan çalışmalarına üç defa Macar Bilimler Akademisi tarafından ödüllendirildi. Türk onomastiğinin temellerini oluşturma konusundaki gayretleriyle 1932'de aynı akademinin Feridun Bey ödülüne lâyık görüldü. Türk kişi adları üzerine yaptığı incelemeler hakkında konferans vermesi için 1934'te Türk Dil Kurumu tarafından Türkiye'ye davet edildi.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Atatürk'ün tâlimatıyla kurulan Hungaroloji Kürsüsü hocalığını ve başkanlığı görevini almak üzere yine Atatürk'ün arzusuyla Türkiye'ye çağrıldı. 1942'ye kadar burada başta en eski Macar tarihi olmak üzere Macar dili ve edebiyatı dersleri verdi. Öğrencileri arasında M. Tayyip Gökbilgin'in de bulunduğu Rásonyi, Türk bilim dünyasına önemli isimler kazandırmasının yanı sıra buradaki en büyük hizmetlerinden biri ilmî çalışmalar için gerekli olan bir seminer kütüphanesi kurması olmuştur. Ünlü müzikolog Béla Bartók'un Türk halk müziği araştırmalarını organize etti ve destekledi. Macar hükümetinin kendisini Kolozsvár (bugün Romanya'da Cluj) Üniversitesi'nde ordinaryüs profesör olarak görevlendirmesiyle 1942 sonbaharında Türkiye'den ayrıldı. Kolozsvár'da Türk dili ve tarihinin okutulduğu Türkoloji Enstitüsü'nü kurdu. Savaş sebebiyle burayı terketmekten sonra 1947-1949 yılları arasında Balkan Enstitüsü'nde araştırmacı olarak görev yaptı. Bu enstitünün ilga edilmesiy-le Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'

László
Rásonyi

ne bilimsel danışman sıfatıyla tayin edildi. Burada Macar Doğu araştırmalarının temelini oluşturan Doğu Seksiyonu'nu kurmakla Türklük bilimi adına anlamlı bir misyon üstlendi. 1962'de emekli olan Rásonyi, Ankara Üniversitesi'nin daveti üzerine Hungaroloji Kürsüsü'ndeki profesörlük görevine döndü ve bu görevi sekiz yıl daha sürdürdü. Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu şeref üyeliğine seçildi, Cumhuriyet'in 50. yıl dönümünde devlet nişanı aldı. Aynı yıl Macar Bilimler Akademisi kendisine dil bilimi doktoru unvanını verdi. 4 Mayıs 1984'te Budapeşte'de öldü.

Rásonyi, Ortaçağ Macar tarihinin birçok probleminin çözülmesinde önemli bir işlevi olan Türk özel adlarının incelenmesi alanında kişi adlarını ad verme geleneklerine göre totemistik adlar, amaçlı adlar, tesadüfî adlar, teofor adlar, "hypochores-tica"lar, kişilere bağlı olarak verilen adlar ve unvan adları şeklinde yedi grupta sınıflandırmış, Türk özel adlarını köken bilimi, anlam bilimi ve ses bilimi açısından incelediği gibi yapım ekleri ve bunlardaki morfolojik özellikler üzerinde durmuştur. İncelemeleri Türkçe'nin kelime hazinesi bakımından değerli sonuçlar vermiştir. Arkaik dönemde kullanılan çok sayıda kelimeyi de göstermiştir. Bu çalışmalarının Türk onomastiğinin kurulmasında çok değerli payı vardır. Türk onomastiği araştırmalarında Zoltán Gombocz'un Árpád hânedanı dönemi Türkçe kişi adlarına ilişkin çalışmasından ilham alarak Kıpçaklar'ın ve onlarla akraba olan, kitleler halinde Ortaçağ'da Macaristan'a yerleşen Kumanlar'ın adlarına ayrıca eğilmiştir. Bunları sınıflandırıp yorumlamakla denilebilir ki selefi olan Martinus Theodorus Houtsma ve Jean Sauvageot'yu geçmiştir. Macaristan Kumanları'na ait topladığı malzemeden önemli sonuçlar elde etmiş, Mемlүkler'le olan ilgilerine dikkat çekmiş ve Anadolu'daki bazı adlarla bağları olabileceği hususunu orta-

ya koymuştur. Aynı malzemeye dayanarak Rumen prensliklerinin kurulmasında ve yönetilmesinde Kuman unsurlarını göstermiştir (TKA, III-VI [1966-1969], tür.yer.). Bir Türk özel adları dergisinin yayımlanması için gayretleri olmuş ve Türk bilim adamlarının buna dair malzemeye ulaşılabilmesi için oldukça geniş bir bibliyografya yayımlamıştır (TDe., I [1964], s. 71-101). *Onomasticon Turcicum* adını verdiği, yaklaşık 80.000 fişten oluşan Türkçe adlar katalogunun üzerinde ölümünden sonra bilim adamlarının çalıştığı bilinmektedir (Baski, tür.yer.). Ayrıca birçok dergide Türko-loji'nin çeşitli alanlarında 100'ü aşkın makalesi yayımlanmıştır (yayınlarının listesi için bk. TK, IX/105 [1971], s. 765-769).

Eserleri. 1. *Macar Arkeolojisinde Hunlar, Avarlar, Macarlar* (İstanbul 1938). Ural-Altay ailesinin üç mensubunun atlı kültürü ve bunların ortak özelliklerinden bahseder. 2. *Dünya Tarihinde Türklük* (Ankara 1942). İlk olarak daha küçük hacimde *Magyar Szemle* dergisi için Kırmı-lı fikir adamı Seydahmet Kırmı'er'in teşvikiyle hazırlanmıştı. Türk kavimleri tarihinin özeti olan bu kitap Türkiye'de ilk defa yetkili bir uzman tarafından yazılmış olması sebebiyle büyük ilgi uyandırmıştır. 3. *Macarlar ve Türkler* (Budapeşte 1944). İki ulus arasındaki tarihi ve kültürel ilişkilerin başlangıçtan 1940'lara kadar bir çerçevesini çizmiştir. 4. *Török nyelvtan* (Budapest 1960). Pratik Türkçe gramer kitabıdır. 5. *Tarihte Türklük* (Ankara 1971). *Dünya Tarihinde Türklük* adlı eserinin genişletilmiş şeklidir. 6. *Hidak a Dunán* (Budapest 1981). Tuna havzasında yaşayan Bulgar, Rumen ve Macarlar'ın geçmişinde Hun, Oğur, Avar ve Peçenek gibi Türk kavimlerinin oynadığı rolü, karşılaştırmalı dil biliminden faydalanarak ve bu ülkelerdeki kişi ve yer adlarının etimolojisini yaparak ortaya koymuştur (trc. Hicran Akın, *Tuna Köprüleri*, Ankara 1984). 7. *Türk Devletinin Batıdaki Vârisleri ve İlk Müslüman Türkler* (Ankara 1983).

BİBLİYOGRAFYA :

L. Rásonyi, "Kuman Özel Adları", TKA, III-VI (1966-69), s. 71-144; I. Baski, *A Preliminary Index to Rásonyi's Onomasticon Turcicum*, Budapest 1986; "Prof. Dr. László Rásonyi'nin Hal Tercümesi", TK, IX/105 (1971), s. 763-769; L. Ligeti, "Le Professeur L. Rásonyi", AOH, XXVIII/1 (1974), s. 147-150; K. Zsuzsa, "László Rásonyi" (1899-1984), a.e., XXXVIII/1-2 (1984), s. 216-218; Şerif Başstav, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Rásonyi'yi Anma Töreni (23 Ocak 2001)", TK, XXXIX/457 (2001), s. 8-11; Hasan Eren, "Rásonyi", TA, XXVII, 231-232; "Rásonyi, Laszlo", TDEA, VII, 284-285.

ERDAL ÇOBAN

RASSÂ'

(الرصاص)

Ebû Abdillâh Muhammed
b. Kâsım er-Rassâ' el-Ensârî
(ö. 894/1489)

Mâlikî fakihî.

Cezayir'de hüküm süren Abdülvâdî hânedanının başşehri Tilimsân'da doğdu. Dördüncü kuşaktan dedesi Tilimsân'daki büyük camiyi süsleyen meşhur bir marangoz ve nakkaş olduğundan "Rassâ" veya "İbnü'r-Rassâ" lakabıyla bilinir. Rassâ' ailesi Tunus'un halen bilinen soylu ailelerinden olup günümüze kadar birçok şahsiyet yetiştirmiştir. İlk tahsilini Tilimsân'da yapan Rassâ' burada 830 (1426-27) yılına kadar kıraat ve resm-i mushafa dair ilk bilgileri aldı ve 831'de (1427-28) ailesiyle birlikte Tunus'a gitti. Kur'an'ı ezberledikten sonra Şâtibî'nin *Hırzû'l-emânî* ve 'Aķile adlı manzumeleriyle Mâlikî fıkıhından İbn Ebû Zeyd'in *er-Risâle*'sini ezberledi, bu eserleri Ebû'l-Kâsım el-Burzûlî'den okudu. Daha sonra Tunus'un önemli medreselerinden Şermâiyye'de bu hocasının hadis derslerini takip ederek kendisinden icâzet aldı. Arap dili ve edebiyatı, akaid, hadis, tefsir, fıkıh ve fıkıh usulü, mantık, ferâiz ve matematik gibi ilimleri Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekir, Ebû Abdullah Muhammed er-Remî, Ebû'l-Abbâs es-Selâmî, Ebû'l-Kâsım el-Gırnâtî, Ebû Yûsuf Ya'kûb el-Masmûdî ve Ebû Hafs Ömer el-Kuşânî'nin de aralarında bulunduğu birçok âlimden tahsil etti. 836-840 (1432-1436) yılları arasında Remî'den özel dersler aldı, bu arada kızıyla evlendi. Öğrencileri arasında Ebû'l-Abbâs Zerriük el-Fâsî, Ebû'n-Nûr b. Ahmed es-Sûsî, Abdurrahman b. Muhammed el-Merînî bulunmaktadır. 865 (1461) yılında Hafsî hükümdarı tarafından ordu kadılığı (kazâ'ül-mahalle) görevine tayin edildi. 875'te (1471) kâdilenkiha (aile hukukuyla ilgili davalara bakan kadılık) görevine getirildi. 886 (1482) yılında kâdilecemâa oldu. Bunun yanında Zeytüne Camii'nde imam-hatiplik, ayrıca müftülük ve ders verme görevlerini yürüttü. Bir süre sonra kadılık görevinden istifa etti. Vefatında evinin bitişiğinde kendisinin yaptırmış olduğu camiye defnedildi. Mezarı halen bu camide bulunmaktadır.

Eserleri. 1. *el-Hidâyetü'l-kâfiyetü's-şâfiye li-beyâni haķâ'iki'l-İmâm İbn 'Arafe el-vâfiye* (Şerhu Hudûdi İbn 'Arafe). Rassâ' bu eserinde İbn Arafe'nin fıkıhla ilgili *el-Muhtaşar* adlı eserinden te-